

Verkkokatsauksia 9/2008

Sisällys

Tiivistelmä	1
1 Nuorisoriikollisuuskyselyt	1
2 Elämän aikainen osallistuminen tekoihin	2
3 Kuluneen vuoden aikainen osallistuminen tekoihin	5
4 Riköskäyttäytymisen laajuus	7
5 Teonpiirteiden tarkastelua	8
6 Päätulokset lyhyesti	10
Kirjallisuus	11
Kyselyn toteuttaminen	11

Yhteystiedot

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Pitkäsillanranta 3 A, 5. krs
PL 444, FI-00531 Helsinki
Puh. 010 3665300
Fax. 010 3665365

Sähköposti etunimi.sukunimi@om.fi
Kotisivu www.optula.om@om.fi

Venla Salmi

Nuorten riköskäyttäytyminen 1995–2008

Tiivistelmä

Tässä ensiraportissa esitetään kuvailevia tietoja nuorten riköskäyttäytymisen yleisyydestä Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kuudennen, keväällä 2008 kerätyn Nuorisoriikollisuuskyselyn valossa. Raportissa tarkastellaan nuorten riköskäyttäytymisen muutoksia vuodesta 1995 lähtien.

- Yleisimpiä yhdeksäsluokkalaisten tekemiä kiellettyjä tai rikollisia tekoja ovat: luvaton tiedostojen verkkolataaminen (69 % tehnyt kuluneen vuoden aikana), luvattomat poissaolot koulusta (41 %), moottoriajoneuvon ajaminen ilman ajokorttia (23 %), koulukiusaaminen (21 %) ja kotoa varastaminen (20 %). Harvinaisimpia yhdeksäsluokkalaisten tekemiä tekoja ovat: pahoinpitely (6 %), kovien huumeiden käyttö (2 %), uhkaaminen varastamistarkoituksessa (1%) ja auton varastaminen (<1 %).
- Marihuanan ja hasiksen käyttö sekä auton varastaminen ovat vähentyneet viimeisen neljän vuoden aikana. Kotoa varastaminen, koulukiusaaminen sekä lääkkeiden käyttö päihteenä ovat lisääntyneet viimeisen neljän vuoden aikana.
- Jaksolla 1995–2008 varastaminen ja vahingonteot ovat vähentyneet, mutta vähentyminen on tasaantunut 2000-luvulla. Omaisuusrikosten voimakkaaseen laskuun verrattuna väkivallan taso on pysynyt suhteellisen vakaana. Jaksolla 2004–2008 väkivaltaan osallistuneiden poikien määrä on ollut alhaisempi kuin 1995–2001. Tyttöjen väkivaltaisuudessa ei havaita muutoksia. Huumausainneiden käyttö tai lääkkeiden käyttö päihtymistarkoituksessa on pysynyt 1995–2008 varsin vakaalla tasolla.
- Vuosina 1995–2004 kaikista kysytyistä teoista pidättyneiden nuorten osuus kasvoi tasaisesti. Vuoden 2008 kyselyssä tämä kehitys pysähtyi ensimmäistä kertaa Nuorisoriikollisuuskyselyjen aikana.
- Kaikki tässä esitetyt tiedot perustuvat nimettömään kyselyyn. Riköskäyttäytymistä kuvaaviin lukuihin sisältävät myös ne teot, jotka eivät ole tulleet poliisin tietoon ja tätä kautta viranomaistilastoihin.

1 Nuorisoriikollisuuskyselyt

Poliisin tietoon ja sitä kautta virallisiin tilastoihin tulee vain pieni osa rikokista, ja erityisesti ns. massariikollisuudessa piilorikollisuuden osuus on suuri. Jos nuorten rikollisuuden määrästä, piirteistä ja kehityksestä halutaan muodostaa oikeasuuntainen kuva, tarvitaan viranomaistilastojen lisäksi kokonaisrikollisuutta mittaavia kyselyitä.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen nuorisoriikollisuuskyselyt ovat säännöllisin väliajoin kerättävä kokonaisrikollisuuden osoitin suomalaisten yhdeksäsluokkalaisten eli 15–16-vuotiaiden riköskäyttäytymisestä. Itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyitä on tehty tähän mennessä kuusi vuosina 1995, 1996, 1998, 2001, 2004 ja 2008. Vuonna 2008 kyselyyn

vastasi 5 826 nuorta. Perusjoukkona ovat koko maan suomenkielisten yläasteiden yhdeksännen luokka-asteen oppilaat.

Kysely sisältää kysymyksiä 21 kielletystä tai riikollisesta teosta. Aiempien vuosien kyselyihin vertailukelpoisia tekoja on 18: luvaton poissaolo koulusta, kotoa karkaaminen, ajokorttilla ajo, seiniin piirtely, vahingonteko koulussa, vahingonteko muualla, kaupasta varastaminen, koulusta varastaminen, kotoa varastaminen, varastetun tavaranto, auton varastaminen, koulukiusaaminen, osallistuminen tappeluun, pahoinpitely, marihuanan tai hasiksen käyttö, lääkkeen käyttö päihteenä, muun huumeen käyttö ja humalassa moottoriajoneuvolla ajaminen. Uusina tekoina vuonna 2008 kysyttiin rakennukseen tai varastoon murtautumisesta, varastamistarkoituksessa uhkaamisesta sekä luvattomasta tiedostojen lataamisesta internetissä.

Kaikkien tekojen kohdalla on kysytty onko nuori tehnyt koskaan elämänsä aikana kyseistä tekoa ja onko hän tehnyt teon kyselyhetkeä edeltävän vuoden aikana. Elämän aikaista tekoihin osallistumista kuvaavat luvut sisältävät myös nuorella iällä tehtyjä tekoja. Nämä luvut heijastavat ensisijaisesti eri nuorisokohorttien välisiä eroja. Kuluneen vuoden aikaisten tekojen tarkastelu taas antaa kuvan yhdeksännellä luokka-asteella olevien nuorten rikostasosta. Kuluneen vuoden aikaisen osallistumisen vertailu kuvaakin paremmin kyselyvuosien välisiä tasoeroja rikoskäyttämismisessä.

2 Elämän aikainen osallistuminen tekoihin

Tekokohtainen tarkastelu. Taulukossa 1 on esitetty tiedot siitä, kuinka suuri osa kyselyyn vastanneista nuorista on tehnyt teon vähintään kerran koko elämänsä aikana.

Luvaton poissaolo koulusta on lisääntynyt jonkin verran kahden viimeisen mittauksen välillä; yli puolet nuorista ilmoitti olleensa joskus luvatta pois koulusta. Kotoa vähintään yhdeksi yöksi karkaamisen kohdalla ei ole tapahtunut muutosta. Näin tehneitä nuoria oli 12 %. Myös ilman ajokorttia ajaminen oli yhtä yleistä kuin edellisellä mittauskerralla. Joka kolmas nuori oli vähintään kerran elämänsä aikana ajanut moottoriajoneuvoa ajokorttilla.

Vahingontekojen tekeminen on pysynyt samalla tasolla kuin vuonna 2004. Yksi neljästä nuoresta oli vähintään kerran elämänsä aikana piirrellyt seiniin. Saman verran nuorista oli tehnyt vahingontekoja koulun ulkopuolella. Joka viides oli tuhonnut joskus koulun omaisuutta.

Varastamistekojen kohdalla on tapahtunut sekä tekokohtaista lisääntymistä että vähenemistä. Niiden nuorten osuus, jotka ovat joskus varastaneet kaupasta (37 %) tai koulusta (35 %) on jatkanut laskuaan. Myös varastetun tavaranto ostaminen on vähentynyt hieman. Sen sijaan kotoa varastaneiden osuus on kasvanut. Joka kolmas nuori ilmoitti joskus varastaneensa kotoaan tai paikasta, jossa asuu. Uutena tekoja vuoden

Taulukko 1 Elämänsä aikana teon^a ainakin kerran tehneitä, prosentteina

	1995	1996	1998	2001	2004	2008 ^e
luvaton poissaolo koulusta	[63	56	55]	51	50	53
kotoa karkaaminen	13	10	11	13	12	12
ajokorttilla ajo	[51]	33	27	32	34	34
seiniin piirtely	33	34	31	27	26	25
vahingonteko koulussa	25	23	22	18	19	19
vahingonteko muualla	36	30	28	26	24	25
kaupasta ^b varastaminen	57	56	50	46	42	37*
koulusta varastaminen	52	49	44	44	41	35*
kotoa varastaminen	35	35	36	33	30	33*
varastetun tavaranto ostaminen	16	18	13	12	10	8
murtautuminen	..	..	..	..	..	18
auton varastaminen	..	2	2	2	2	2
koulukiusaaminen	57	53	45	43	45	49*
osallistuminen tappeluun	25	25	24	28	21	22
pahoinpitely	13	12	11	14	11	12
uhkaaminen varastamistarkoituksessa	..	..	..	..	..	3
marih. tai hasiksen käyttö	6	8	9	12	10	8*
lääkkeen käyttö päihteenä	13	12	10	14	8	9
muun huumeen käyttö ^c	..	..	..	2	3	4
humalassa ajo ^d	22	21	21	19	17	19
luvaton verkkolataaminen	..	..	..	..	..	74
N	1 195	4 204	4 503	4 347	5 142	5 826

a) kysymysten muotoilut on pidetty pääsääntöisesti identtisinä, hakasulkeet viittaavat vertailukelpoisuuden muutokseen (ks. Kivivuori 2005, 12) b) kaupasta ja kioskista varastaminen c) viittaa muihin huumeisiin kuin marihuunaan/hasikseen tai lääkkeisiin eli pääasiassa mittaa ns. kovien huumeiden käyttöä d) moottoriajoneuvolla e) * $p < .05$ (vuosien 2004 ja 2008 ero)

2008 kyselyssä kysyttiin murtautumisesta asuntoon, rakennukseen tai varastotilaan. Hieman alle viidennes nuorista ilmoitti joskus tehneensä näin.

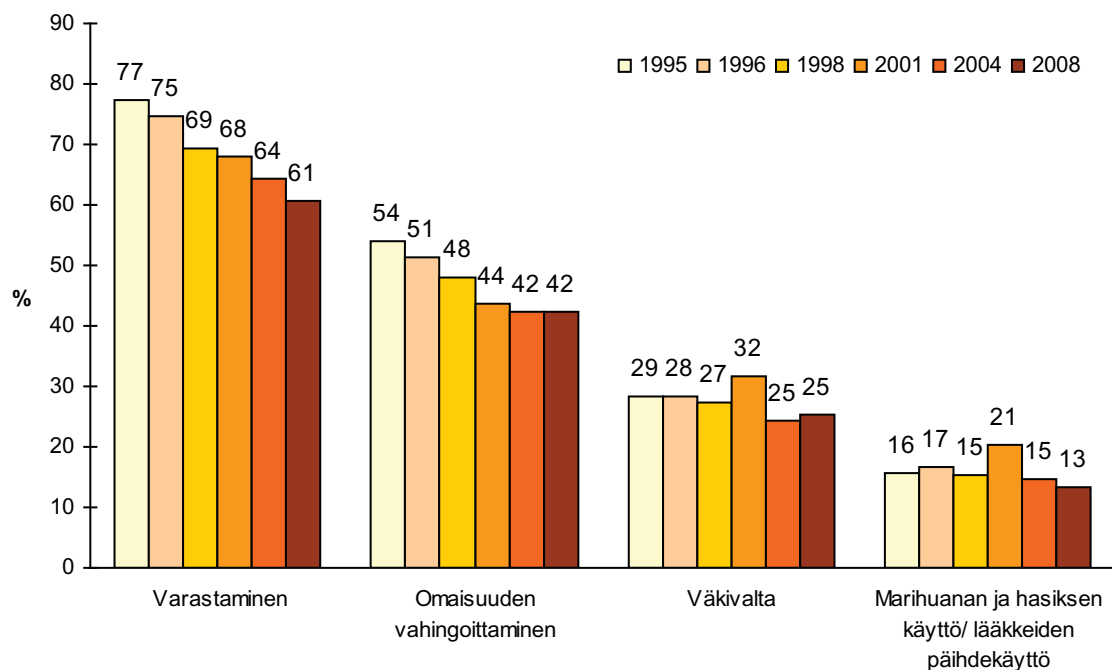
Väkivaltaan liittyvistä teoista koulukiusaaminen on lisääntynyt. Puolet nuorista ilmoitti, että on kiusannut toista nuorta koulussa tai koulumatkalla. Muiden väkivallantekojen yleisyys on pysynyt varsin vakaana. Joka viides nuori ilmoitti joskus osallistuneensa tappeluun julkisella paikalla ja 12 % ilmoitti hakanneensa jonkun. Uutena tekona vuoden 2008 kyselyssä kysyttiin uhkaamisesta varastamistarkoituksessa¹. Teko osoittautui varsin harvinaiseksi; 3 % nuorista oli uhannut toista hakkaamisella tai aseella saadakseen rahaa tai jotain muuta arvokasta.

Koko elämän aikaisia päihdetekoja tarkasteltaessa marihuanan ja hasiksen kokeilu vähentyi viimeisen neljän vuoden aikana. 8 % nuorista oli kokeillut vähintään kerran elämänsä aikana hasista tai marihuanaa. Lääkkeiden päihdekäyttö (9 %) ja muiden huumeiden käyttö (4 %) on pysynyt lähes samana. Muilla huumeilla viitataan muihin huumausaineisiin kuin marihuanan, hasikseen tai lääkkeisiin. Pääosin vastaukset koostuvat niin kutsutuista kovista huumeista, mutta mukana on myös imppausta. Moottoriajoneuvolla humalassa ajaminen on lisääntynyt jonkin verran edellisestä mittauskerrasta. Lisääntymistä on tapahtunut nimenomaan tyttöjen kohdalla. Moottoriajoneuvoa humalassa ajaneita oli yksi viidestä.

Uutena tekoja vuoden 2008 kyselyssä kysyttiin tekijänoikeuden loukkaamisesta internetissä. Kyselyssä kysyttiin, oliko nuori koskaan luvattomasti ladannut internetistä tai vertaisverkosta musiikkia, elokuvia, TV-ohjelmia, pelejä tai ohjelmia. Luvaton verkkolataaminen osoittautui erittäin yleiseksi, sillä nuorista 74 % ilmoitti ainakin kerran tehneensä näin.

Yleiskuva. Jotta rikoskäyttäytymisen muutoksista saataisiin selkeämpi kuva, keskeisiä rikoslajeja – varastamista, vahingontekoja, väkivaltaa ja huumausaineiden käyttöä – tarkastellaan seuraavassa kokonaisuuksina (kuvio 1). Varastamistekoihin on laskettu mukaan kaupasta, koulusta ja kotoa varastaminen sekä varastetun tavaran ostaminen. Omaisuuden vahingoittamiseen kuuluvat seiiniin piirtely ja kirjoittelu, vahingonteko koulussa sekä vahingonteko koulun ulkopuolella. Väkivallanteoista tarkastelussa ovat mukana julkisella paikalla tappeluun osallistuminen ja hakkaaminen. Huumausaineiden kohdalla mukaan on otettu marihuanan tai hasiksen käyttö sekä lääkkeiden käyttö päihtymistarkoituksessa.

Koko elämän aikaista rikoskäyttäytymistä tarkasteltaessa varastamistekojen vuodesta 1995 lähtien havaittu harvinaistuminen jatkuu yhä. Kun ensimmäisessä mittauksessa vuonna 1995 joskus varastaneita oli 77 %, vuonna 2008 heitä oli 61 %. Omaisuuden vahingoittamisen kohdalla lasku näyttää tasaantuneen, ja tekojen yleisyys on samalla tasolla kuin vuonna 2004. Väkivalta on pysynyt verrattain vakaalla tasolla vuodesta 1995 lähtien. Myöskään vuoden 2008 kohdalla ei ole tapahtunut muutosta; väkivaltaa käyttäneitä nuoria oli yksi neljästä. Marihuanan, hasiksen ja lääkkeiden päihdekäytössä on ollut lievää laskua lukuun ottamatta vuoden 2001 piikkiä. Vuonna 2008 näitä aineita vähintään kerran elämänsä aikana käyttäneitä tai kokeilleita nuoria oli 13 %.

Kuvio 1 Elämänsä aikana tekotyyppihin osallistuneita, % 1995–2008

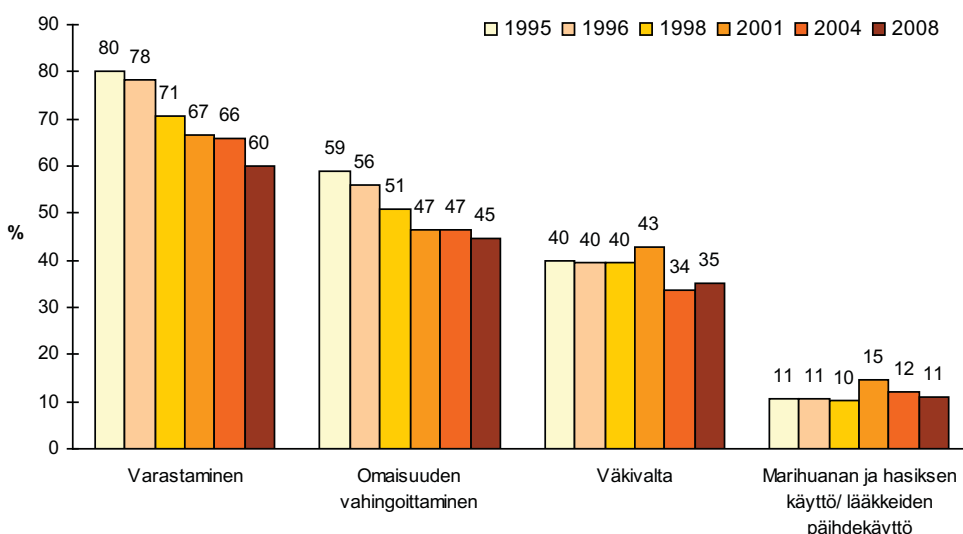
Kun keskeisiä rikostyyppejä tarkastellaan sukupuolittain, tulokset täsmentyvät (kuviot 2 ja 3). Varastamistekojen väheneminen vuoden 2008 mittauksessa näyttää koskevan erityisesti poikia, joilla väheneminen on selvästi tyttöjä voimakkaampaa. Vuoteen 2004 saakka kaikissa mittauksissa varastaminen on ollut jonkin verran yleisempää pojille, mutta vuoden 2008 mittauksessa tytöt olivat varastaneet hiukan poikia yleisemmin, kun tarkastellaan vähintään kerran koko elämänsä aikana varastaneita.

Omaisuuksien tuhoaminen oli vähentynyt hieman pojilla vuoden 2004 kyselystä vuoteen 2008 kun taas tytöille tulos on päin vastainen; omaisuuden vahingoittaminen on lisääntynyt jonkin verran tyttöjen keskuudessa. Poikien ja tyttöjen ero omaisuuden vahingoittamisen aktiivisuudessa on kaventunut. Tytöt

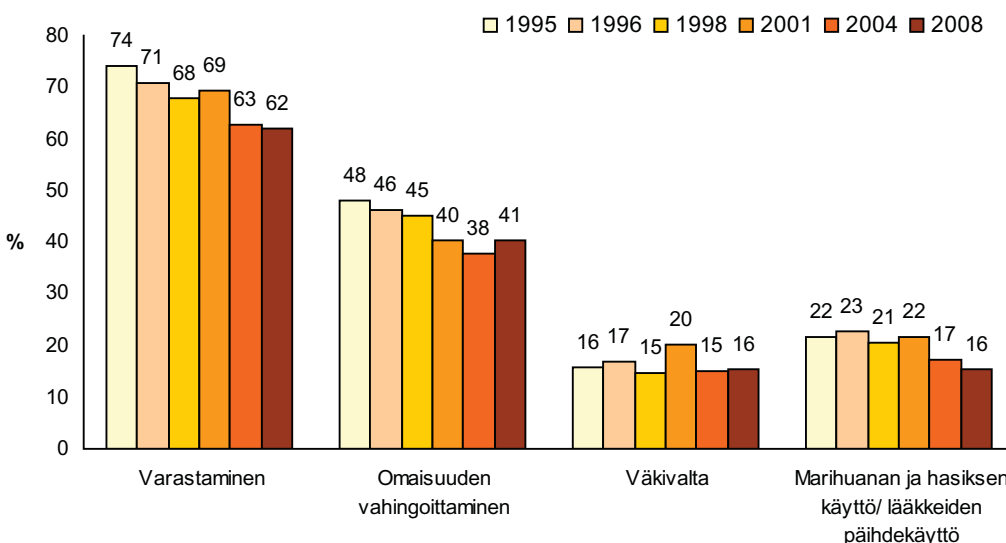
ovat vahingoittaneet omaisuutta lähes yhtä yleisesti kuin pojatkin.

Pojat ovat selvästi tyttöjä aktiivisempia väkivallan käyttäjiä. Kun vuoden 2008 tuloksia verrataan 1990-luvun tilanteeseen, havaitaan kuitenkin, että poikien kohdalla väkivallanteot ovat jonkin verran harvinaistuneet. Tyttöjen kohdalla on taso vuonna 2008 sama kuin mitä se oli 1990-luvun puolivälissä.

Huumaavien aineiden käyttö on ollut kaikilla mitauskerroille työllä yleisempää kuin pojilla. Poikien kohdalla sarja näyttää hyvin tasaiselta lukuun ottamatta vuotta 2001. Tyttöjen kohdalla voidaan havaita laskua huumaavien aineiden käytössä. Vuonna 1995 huumeita käyttäneitä tyttöjä oli 22 % kun vuonna 2008 heitä oli 16 %.

Kuvio 2 Elämänsä aikana tekotyyppeihin osallistuneita poikia, % 1995–2008

Kuvio 3 Elämänsä aikana tekotyyppeihin osallistuneita tyttöjä, % 1995–2008

3 Kuluneen vuoden aikainen osallistuminen tekoihin

Tekokohtainen tarkastelu. Kyselyajankohtaa edeltävän vuoden rikoskäyttäytymisen osalta tulokset myötäilevät koko elämän aikaisessa käyttäytymisessä havaittuja muutoksia (taulukko 2). Luvaton poissaolo koulusta on yleistynyt hiukan. Nuorista 41 % ilmoitti olleensa ainakin kerran kuluneen vuoden aikana kokonaisen päivän pois koulusta ilman koulun hyväksymää syytä. Kotoa karkaaminen ja ilman ajokorttia ajo ovat samalla tasolla kuin vuonna 2004.

Kyselyhetkeä edeltäneen vuoden aikana tehdyt vahingonteot ovat yhtä yleisiä kahdessa viimeisessä mittauksessa. Vuoden aikana seiniin piirrelleitä nuoria oli 12 %. Vahingontekoon oli kuluneen vuoden aikana syyllistynyt niin ikään noin joka kymmenes vastaaja.

Vaikka kaupasta ja kioskista varastaminen oli vähentynyt koko elämän aikaisia tekoja tarkasteltaessa (taulukko 1), ei kyselyhetkeä edeltävän vuoden varastamisessa näy vastaavaa vähentymistä. Ero voi selittyä esimerkiksi siten, että nuoremmalla iällä (alle 15-vuotiaana) tapahtuva varastaminen on vähentynyt, mutta 15–16-vuotiaana varastaminen on pysynyt yhtä yleisenä. Joka kymmenes nuori ilmoitti varastaneensa kaupasta tai kioskista kuluneen vuoden aikana. Samoin kuin koko elämän aikaisissa teoissa, myös

kuluneen vuoden aikaisten tekojen kohdalla koulusta varastaminen on vähentynyt hieman ja kotoa varastaminen lisääntynyt. Auton varastaminen on hyvin harvinainen teko nuorten keskuudessa, harvempi kuin yksi sadasta ilmoitti varastaneensa auton vuoden aikana. Auton varastaminen harvinaistui vuonna 2008 edelliseen mittaukseen verrattuna.

Samoin kuin koko elämän aikaisten tekojen kohdalla, myös kuluneen vuoden aikainen koulukiusaaminen on lisääntynyt selvästi. Muut väkivallanteot sen sijaan ovat pysytelleet samalla tasolla kuin edellisessä mittauksessa. Joka viides nuori ilmoitti kiusanneensa toista nuorta koulussa tai koulumatkalla kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Joka kymmenes oli osallistunut tappeluun julkisella paikalla ja 6 % ilmoitti hakanneensa jonkun. Yksi sadasta oli uhannut varastamistarkoituksessa toista ihmistä väkivallalla.

Marihuanan ja hasiksen käytön väheneminen jatkuu myös kuluneen vuoden aikaisia tekoja tarkasteltaessa, 2000-luvun taitteessa olleen huipun jälkeen mietojen huumeiden käyttö on laskenut 1990-luvun pulivälin tasolle. Lääkkeiden päihdekäytön yleisyys on vaihdellut eri mittauksissa. Vuonna 2008 teko on ollut jonkin verran yleisempi kuin edellisessä mittauksessa, mutta harvinaisempi kuin vuonna 2001. Muiden huumeiden eli pääasiassa nk. kovien huumeiden käyttö on pysynyt varsin vakaalla ja alhaisella tasolla.

Taulukko 2 Kuluneen vuoden aikana teon^a ainakin kerran tehneitä, prosentteina

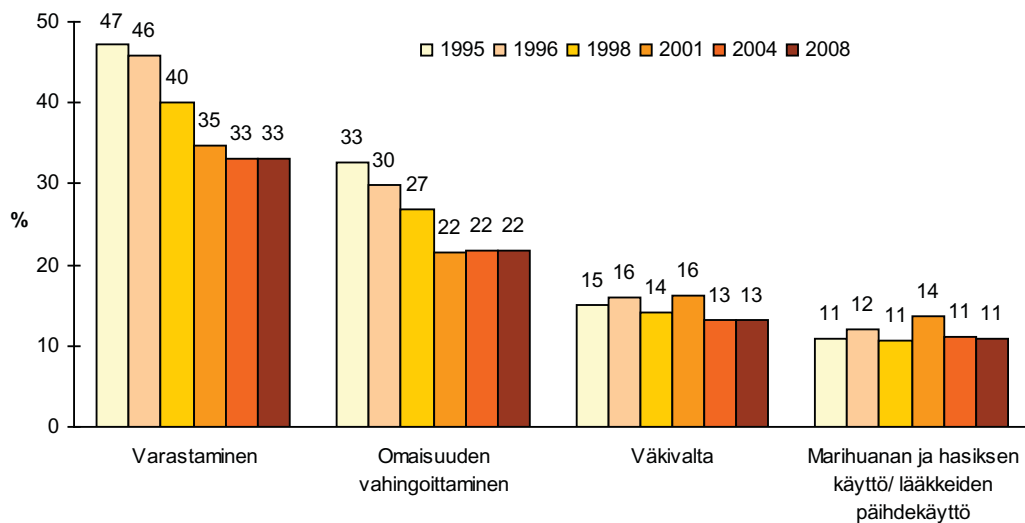
	1995	1996	1998	2001	2004	2008 ^e
luvaton poissaolo koulusta	[46	42	43]	39	38	41
kotoa karkaaminen	8	7	7	6	7	7
ajokorttitta ajo	[36]	25	20	22	24	23
seiniin piirtely	19	18	16	13	12	12
vahingonteko koulussa	14	13	11	9	9	9
vahingonteko muualla	20	16	14	10	11	11
kaupasta ^b varastaminen	15	19	15	12	10	10
koulusta varastaminen	30	27	21	19	17	15
kotoa varastaminen	20	21	21	17	17	20*
varastetun tavaran osto	9	11	8	6	5	5
murtautuminen	..	..	..	..	..	8
auton varastaminen	..	1	1	<1	1	<1*
koulukiusaaminen	25	22	20	15	16	21*
osallistuminen tappeluun	13	14	13	14	12	11
pahoinpitely	8	7	6	8	6	6
uhkaaminen varastamistarkoituksessa	..	..	..	..	..	1
marih. tai hasiksen käyttö	4	7	7	9	8	6*
lääkkeen käyttö päihteenä	9	8	6	8	5	7*
muun huumeen käyttö ^c	..	..	..	1	1	2
humalassa ajo ^d	16	16	16	13	14	15
luvaton verkkolataaminen	..	..	..	..	..	69
N	1 195	4 204	4 503	4 347	5 142	5 826

a) kysymysten muotoilut on pidetty pääsääntöisesti identtisinä, hakasulkeet viittaavat vertailukelpoisuuden muutokseen (ks. Kivivuori 2005, 12) b) kaupasta ja kioskista varastaminen c) viittaa muihin huumaaviin aineisiin kuin marihuunaan/hasikseen tai lääkkeisiin eli pääasiassa mittaa ns. kovien huumeiden käyttöä d) moottoriajoneuvolla e) *=p<.05 (vuosien 2004 ja 2008 ero)

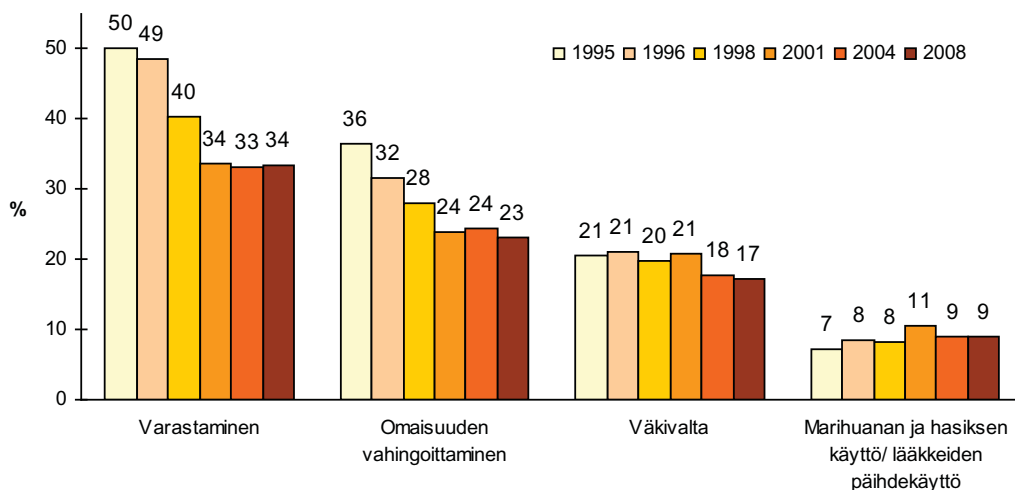
Yleiskuva. Kuluneen vuoden tarkastelu keskeisistä rikoslajeista on samansuuntainen kuin koko elämän aikainen tarkastelu, muutokset vuoden 2004 mittaukseen ovat vähäisiä (kuvio 4). Varastamiseen, vahingontekoihin ja väkivaltaan osallistuminen on samalla tasolla kuin neljä vuotta aiemmin. Vuodesta 1995 alkanut varastaminen ja vahingontekojen laskeva trendi näyttää tasaantuneen. Väkivallan yleisyys on pysynyt varsin tasaisena koko tarkastellun ajanjakson aikana, samoin mietojen huumeiden sekä lääkkeiden päihdekäyttö.

Kun kuluneen vuoden aikaista osallistumista keskeisiin rikostyyppeihin tarkastellaan sukupuolittain, ei merkittäviä eroja edelliseen mittaukseen synny kummallakaan sukupuolella (kuviot 5 ja 6). Tulokset osoittavat, että varastaminen ja vahingonteot ovat

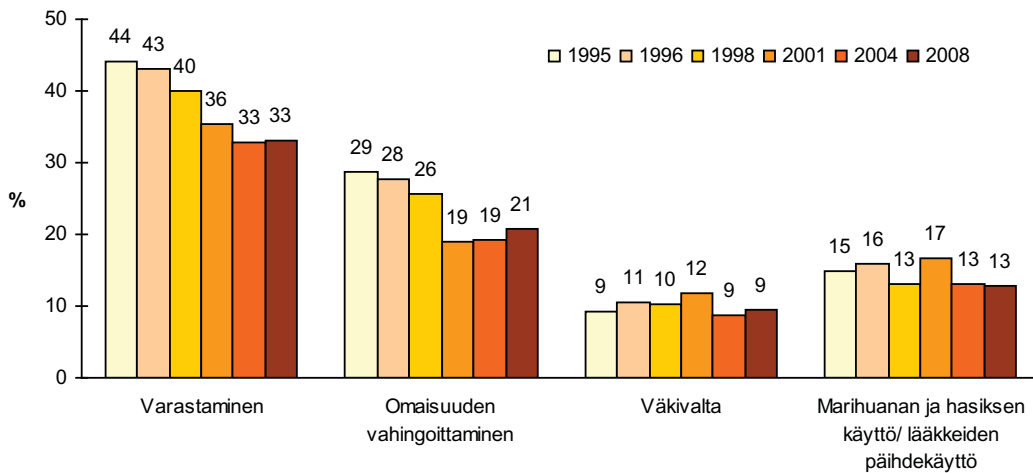
olleet keskimäärin yhtä yleisiä tytöille ja pojille vuonna 2008. Samoin kuin koko elämän aikana tehtyjä tekoja tarkasteltaessa myös kuluneen vuoden aikaisessa tarkastelussa tyttöjen ja poikien ero vahingonteoissa on kaventunut. Väkivallan tekoja tehneitä poikia on sen sijaan miltei kaksi kertaa enemmän kuin tyttöjä. Kuten koko elämän aikaisissa väkivallan teoissa, myös kuluneen vuoden kohdalla voidaan poikien kohdalla havaita laskua 1990-luvun tilanteeseen verrattuna. Tyttöjen kohdalla väkivallan taso on sama kuin 1990-luvulla. Kuluneen vuoden aikana tapahtunut huumaavien aineiden (marihuana/hasis/lääkkeiden päihdekäyttö) kokeilu ja käyttö on sekä pojilla että tytöillä samalla tasolla kuin neljä vuotta aiemmin. Tytöt ovat kaikilla mittauskerroilla jonkin verran poikia aktiivisemmin käyttäneet näitä aineita.

Kuvio 4 Kuluneen vuoden aikana tekotyyppeihin osallistuneita, % 1995–2008

Kuvio 5 Kuluneen vuoden aikana tekotyyppeihin osallistuneita **poikia**, % 1995–2008

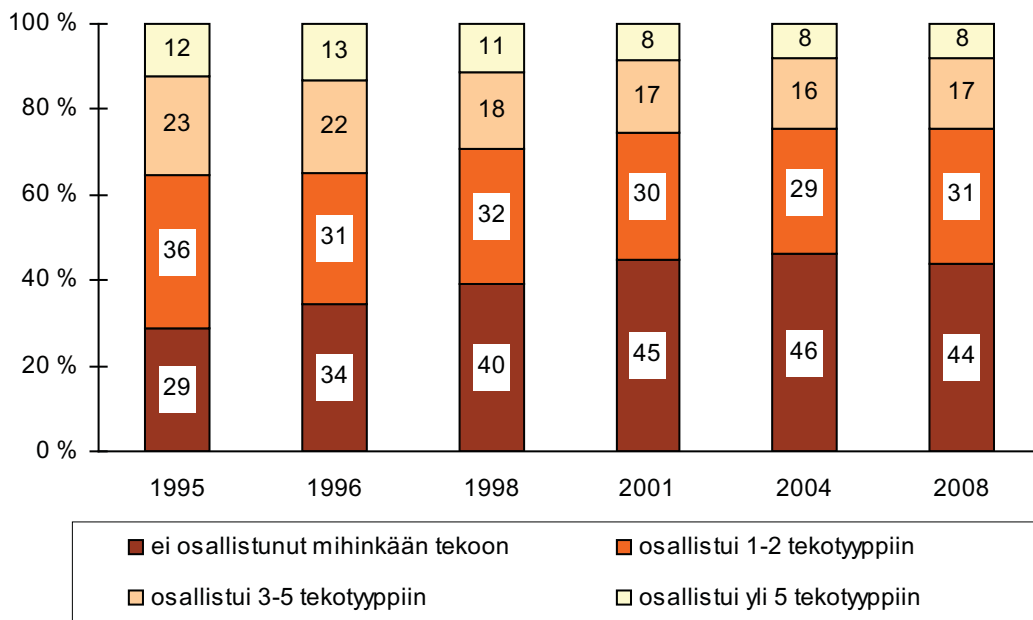

Kuvio 6 Kuluneen vuoden aikana tekotyyppeihin osallistuneita **tyttöjä**, % 1995–2008

4 Rikoskäyttäjymisen laajuus

Edellä tarkasteltiin eri rikostekoihin osallistuneiden nuorten osuuksia. Seuraavaksi esitellään rikoskäyttäjymisen laajuutta ja sen muutoksia vuodesta 1995 lähtien. Nuoret on jaettu neljään ryhmään sen mukaan, kuinka moneen erityyppiseen rikostekoon he ovat kuluneen vuoden aikana osallistuneet. Analyysissä ovat mukana ne 14 tekoa², jotka on kysytty täysin identtisesti vuosien 1995–2008 mittauksissa. Tarkastelu on esitetty sukupuolittain.

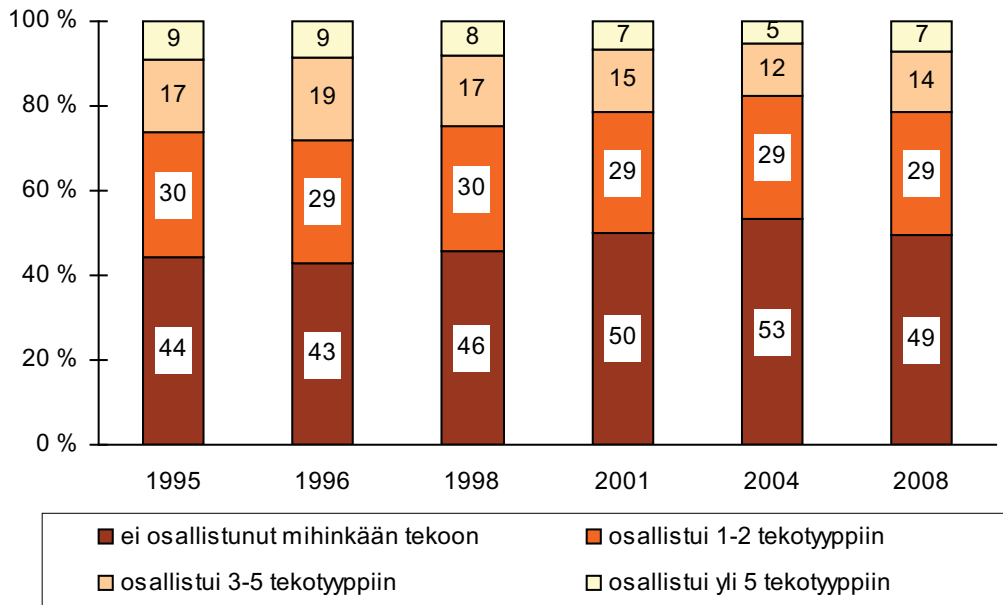
Vuonna 2008 pojista 44 % ei ollut osallistunut yhteenkään 14 teosta kuluneen vuoden aikana (kuvio 7). Teoista kokonaan pidättäytyneiden osuus on vähentynyt hieman edelliseen mittaukseen nähden. Kolmannes pojista oli tehnyt 1–2 eri tekoryhmään kuuluvan tekoa vuodenaikana. Niitä poikia, jotka olivat tehneet vähintään kuusi neljästätoista mukana olevasta teosta, oli 8 %. Osuus on sama kuin kahdella edellisellä mittauksella. Poikien kohdalla laaja-alaisimmin rikoskäyttäjymiseen osallistuneiden osuus näyttää pysyneen hyvin samana koko 2000-luvun ajan.

Kuvio 7 Rikoskäyttäjymisen laajuus **pojilla** 1995–2008, %

Tytöistä noin puolet ei ollut tehnyt yhtäkään tarkastelluista 14 teosta kuluneen vuoden aikana (kuvio 8). Teoista pidättäytyneiden osuus on laskenut poikia enemmän. Tyttöissä on kuitenkin yhä poikia hieman enemmän niitä, jota eivät olleet osallistuneet kysytyihin tekoihin. Yhteen tai kahteen tekotyyppeihin osallistuneita

tyttöjä oli 29 %. Osuus on sama kuin kahdessa edellisessä mittauksessa. Kolmesta viiteen tekotyyppeihin ja vähintään kuuteen tekotyyppeihin osallistuneiden tyttöjen osuus on noussut hieman verrattuna edelliseen mittaukseen ja näyttää olevan lähellä 2000-luvun alun tasoa.

Kuvio 8 Rikoskäyttäytymisen laajuus tytöillä 1995–2008, %

Sekä tyttöjen ja poikien kohdalla voidaan havaita vuodesta 1995 jatkuneen ”kiltteytymisen” taittuneen. Käänteisesti tämä tarkoittaa rikoskäyttäytymiseen osallistuneiden osuuden hienoista lisääntymistä. Tyttöjen kohdalla käänne on poikia jonkin verran selvempi. Muutoksen eivät kuitenkaan ole suuria. Poikien kohdalla lisääntyminen täsmentyy lähinnä ryhmään, joka on osallistunut satunnaisesti rikostekoihin. Tyttöjen kohdalla taas lisääntyminen keskittyy eniten erityyppisiä rikostekoja tekevien ryhmiin.

5 Teonpiirteiden tarkastelua

Nuorisoriikollisuuskyselyt sisältävät kunkin tekosymptomien jälkeen tarkentavia kysymyksiä kuluneen vuoden tuoreimmasta teosta. Näiden jatkokysymysten avulla on mahdollista täsmentää millaisia piirteitä nuorten tekoihin sisältyy ja minkälaisista laadullisista muutoksista määrälliset muutokset johtuvat.

Seuraavassa esitetään tarkempia tietoja koulukiusaamisesta sekä muista väkivallanteoista. Teonpiirteitä vertaillaan kolmen viimeisen mittauskerran (2001, 2004 ja 2008) otoksissa. Tämän lisäksi tarkastellaan uusien, vuonna 2008 ensi kertaa kysytyjen tekojen (murtautuminen, uhkaaminen varastamistarkoituksessa ja luvaton verkkolataaminen) luonnetta.

Koulukiusaaminen. Kun tarkastellaan koko Nuorisoriikollisuuskyselyiden sarjaa, on koulukiusaaminen ollut yleisimmillään vuosien 1995 ja 1996 mittauksissa. Vähäisintä se oli vuonna 2001, minkä jälkeen kiusaaminen on taas yleistynyt. Kiusaamisen viimeaikainen lisääntyminen on linjassa valtakunnallisen Kouluterveyskyselyn uusimpien tulosten kanssa. Kouluterveyskyselyn mukaan vähintään kerran viikossa koulukiu-

saamisen kohteeksi joutuminen on lisääntynyt jonkin verran 2000-luvulla (Stakes 2008).

Suurin osa koulukiusaamisesta on henkistä kiusaamista. Vuonna 2008 henkisen kiusaamisen osuus on suurempi kuin kahdessa aiemmassa mittauksessa ja vastaavasti fyysistä kiusaamista sisältävien tapauksien osuus on suhteessa pienempi (taulukko 3). Koulukiusaamisen lisääntyminen näyttää johtuvan nimenomaan henkisen, ei fyysisen kiusaamisen lisääntymisestä. Ilmiö on linjassa aikaisempien nuorisoriikollisuuskyselyissä tehdyn havainnon kanssa, jonka mukaan rikosten tasonmuutokset näyttävät johtuvan pääosin lievien tekomuotojen muutoksesta (Kivivuori 2002, 52).

Taulukko 3 Koulukiusaamisen teonpiirteet, % kuluneen vuoden tuoreimmista tapauksista 2001–2008

	2001	2004	2008
Fyysistä kiusaamista sisältäneitä tapauksia	32	32	27
Useampi kuin kaksi tekijää	36	41	46
Tekijä jäi kiinni	15	14	16
Tekijä sai rangaistuksen	8	5	7

Koulukiusaaminen on luonteeltaan ryhmäilmiö, usein silloinkin kuin varsinainen tekijä toimii yksin (Salmivalli 1998). Nuorisoriikollisuuskyselyt viittaavat siihen, että kiusaamistekojen ryhmäluonne on entistä voimakkaampi (taulukko 3). Sekä yksin kiusaamisen että kahden tekijän kiusaamistapaukset ovat harvinaistuneet suhteessa useamman kiusaajan sisältäviin tapauksiin.

Kiusaamisen paljastuminen sekä rangaistuksen saaminen kiusaamisesta näyttävät hieman lisääntyneen vuonna 2008 verrattuna vuoteen 2004 (taulukko 3). Vuonna 2008 viimeisimmässä kiusaamistapauksissa

16 % kiusanneista jäi kiinni teostaan ja 7 % sai rangaistuksen. Se, että kiusaamiseen puututtaisiin aiempaa vähemmän, ei siis selitä kiusaamisen lisääntymistä. Tulokset kuitenkin osoittavat, että suurin osa koulu-kiusaamisesta ei tule aikuisten tietoon.

Teonpiirteiden tarkastelu osoittaa, että koulu-kiusaaminen – ainakin 15–16-vuotialla nuorilla – on pääasiassa henkistä, usean tekijän harjoittamaa kiusaamista. Edelliseen, vuoden 2004 kyselyyn nähden nämä piirteet kiusaamisessa ovat vahvistuneet.

Muista kouluun liittyvistä teoista luvaton poissaolo oli hieman lisääntynyt. Kyselyssä kysyttiin oliko poissaolon syy se, että nuori pelkäsi mennä kouluun. Niitä, jotka ilmoittivat pelon poissaolo syyksi, oli 7 % kyselyyn vastanneista. Osuus on sama kuin vuonna 2004. Poissaolojen lisääntyminen ei siis näytä olevan yhteydessä siihen, että pelko kouluun menoa kohtaan olisi lisääntynyt.

Kahden muun kouluun liittyvän teon kohdalla – koulun omaisuuden tuhoaminen ja koulusta varastaminen – ei lisääntymistä ole havaittavissa. Koulusta varastaminen on vähentynyt tasaisesti jokaisessa mittauksessa vuodesta 1995 lähtien. Kuluneen vuoden aikana koulusta varastaneita on vuonna 2008 noin puolet vähemmän kuin heitä oli 1990-luvun puolivälissä. Vahingonteat koulussa ovat pysytelleet melko samalla tasolla koko 2000-luvun. Kouluun kohdistuneet omaisuusrikokset eivät siis ole lisääntyneet.

Pahoinpitely. Niiden nuorten osuus jotka, ilmoittivat kuluneen vuoden aikana hakanneensa jonkun, oli 8 % vuonna 2001 ja 6 % vuosina 2004 ja 2008. Pahoinpitelyiden taso on pysynyt siis vakaana. Tuoreimpien tekojen teonpiirteiden tarkastelussa on kuitenkin havaittavissa muutoksia. Sekä vuonna 2004 että vuonna 2008 hakkaamisen uhreista joka neljäs tarvitsi hoitoa vammoihinsa. Vuonna 2008 ensiapu kuitenkin riitti useimmissa tapauksissa. Niiden uhrien osuus oli vähentynyt verrattuna vuoteen 2004, jotka tarvitsivat lääkärin hoitoa tai joutuivat sairaalaan. (Taulukko 4.) Näyttää siis siltä, että teot eivät ainakaan ole raais-tuneet.

Pahoinpitelyyn syyllistytään useimmiten yksin. Vuonna 2008 teon ryhmäluonne näyttää vähentyneen entisestään. Viimeisten pahoinpitelytapauksien kohdalla ryhmässä toisen nuoren hakanneiden osuus laski 22 prosentista 14 prosenttiin aikavälillä 2004–2008.

Pahoinpitelyiden alkoholisidonnaisuus näyttää vähentyneen viimeisen neljän vuoden aikana. Kun vuonna 2004 tekijöistä 57 % ilmoitti olleensa vähintään hiukan alkoholin vaikutuksen alaisen, vuonna 2008 vastaava luku oli 41 %. (Taulukko 4).

Taulukko 4 Pahoinpitelyn teonpiirteet, % kuluneen vuoden tuoreimmista tapauksista 2001–2008

	2001	2004	2008
Uhri tarvitsi ensiapua	11	11	16
Uhri joutui sairaalaan tai lääkäriin	11	14	9
Teko tehtiin ryhmässä	18	22	14
Tekijä alkoholin vaikutuksen alaisena	..	57	41

Tappeluun osallistuminen. Tappeluun vuoden aikana osallistuneiden nuorten osuus on laskenut jonkin verran 2000-luvun aikana. Tappeluun osallistuneita oli 14 % vuonna 2001, 12 % vuonna 2004 ja 11 % vuonna 2008. Myös tämän tekemuodon kohdalla lasku johtuu nimenomaan lievempien tappeluiden vähentymisestä. Teonpiirteiden tarkastelu osoittaa, että niiden tappeluiden suhteellinen osuus on kasvanut, joissa aiheutettiin vahinkoa ihmisille. Samalla niiden tappeluiden suhteellinen osuus väheni, joissa ei syntynyt minkäänlaista vahinkoa omaisuudelle tai ihmisille. (Taulukko 5.)

Tappeluihin osallistutaan usein alkoholin vaikutuksen alaisena. Yli puolet tapelleista ilmoitti olleensa joko hieman alkoholin vaikutuksen alaisena tai humalassa. Samoin kuin pahoinpitelyiden myös tappeluiden alkoholisidonnaisuus näyttää kuitenkin laskeneen vuonna 2008 verrattu edelliseen mittaukseen. (Taulukko 5.)

Taulukko 5 Tappeluun osallistumisen teonpiirteet, % kuluneen vuoden tuoreimmista tapauksista 2001–2008

	2001	2004	2008
Aiheutti vahinkoa ihmisille	45	50	53
Ei vahinkoa omaisuudelle tai ihmisille	41	34	28
Tekijä alkoholin vaikutuksen alaisena	..	65	55

Uudet teot: luvaton verkkolataaminen, murto ja uhkaaminen varastamistarkoituksessa. Vuonna 2008 Nuorisoriikollisuuskyselyiden kysymyspatteristoon liitettiin mukaan kolme uutta tekokysymystä: tiedostojen luvaton verkkolataaminen, asuntoon tai varastoon murtautuminen sekä uhkaaminen varastamistarkoituksessa. Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti näihin tekoihin liittyviä teonpiirteitä.

Yleisimmäksi uusista teosta – ja yleisimmäksi kaikista kyselyn teoista – osoittautui musiikin, elokuvien, TV-ohjelmien, pelien tai ohjelmien luvaton lataaminen internetissä tai vertaisverkosta. Nuorista 74 % ilmoitti ainakin kerran tehneensä näin ja kuluneen vuoden aikana teon tehneitä oli 69 %. Päivittäin tai lähes päivittäin lataamista oli harrastanut 29 % teon kuluneen vuoden aikana tehneistä nuorista. Yleisimmin ladattiin musiikkia ja elokuvia; kaksi kolmesta tiedostosta ladanneesta oli ladannut musiikkia ja yksi kolmesta elokuvia. Lähes kaksi kolmesta luvaton verkkolataamista tehneistä nuorista ilmoitti, että heillä oli vähintään sata luvattomasti ladattua tiedostoa hallussaan.

Nuorista 18 % ilmoitti joskus murtautuneensa asuntoon, rakennukseen tai varastotilaan, kuluneen vuoden aikana murroneen tehneitä oli 8 %. Lähes puolessa viimeksi tehdyistä murroista kohteena oli ollut asunto kan taas 9 % teoista oli kohdistunut kesämökkiin tai vapaa-ajan asuntoon. Murroista noin 5 %

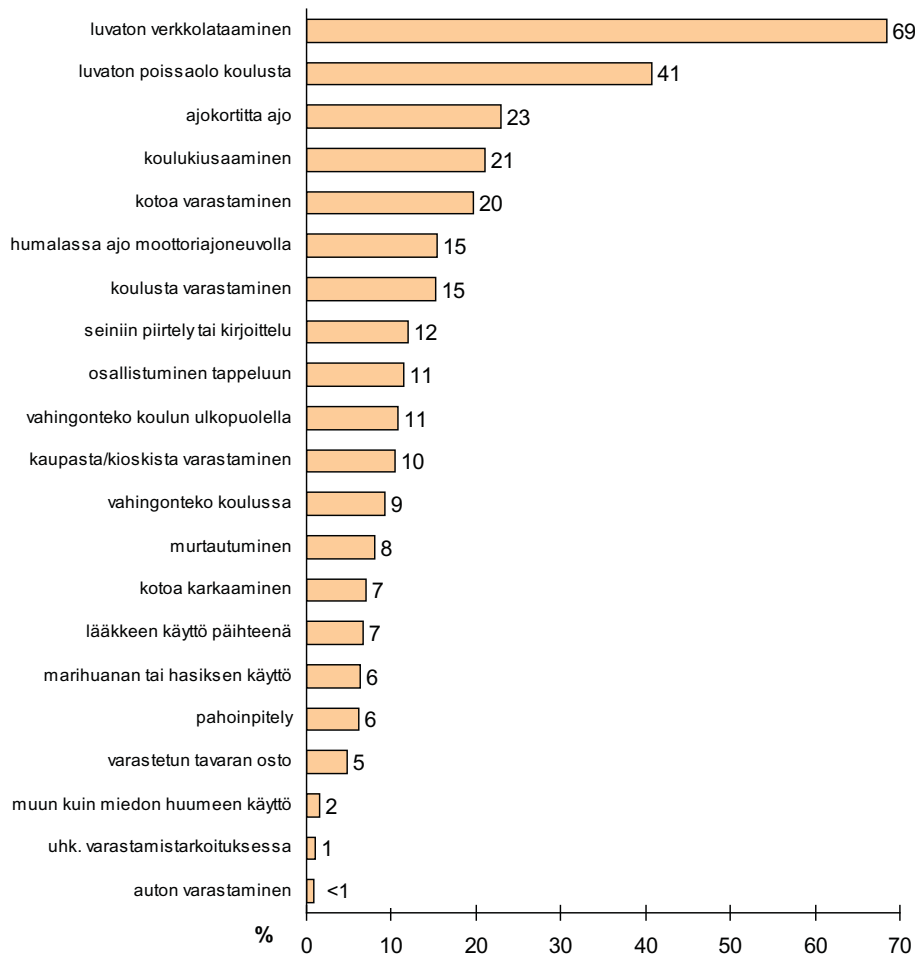
oli tehty kellariin, vinttiin, tai kellari-/vinttikomeroon. Hylättyihin taloihin tehtyjen murtojen osuus oli sama. Noin 4 prosentissa tapauksista kohde oli kauppa tai kioski. Murtautuminen tehtiin lähes aina jonkin toisen henkilön kanssa; vain 5 % murroista oli tehty yksin. 65 % tapauksista mukana oli vähintään kaksi muuta henkilöä nuoren itsensä lisäksi. Viidennes murroista oli tehty alkoholin vaikutuksen alaisena, eli suurimmassa osassa tapauksista tekijä oli ollut selvin päin.

Toisen henkilön uhkaaminen väkivallalla rahan tai arvokkaan esineen saamiseksi on harvinainen teko nuorille. Joskus toista henkilöä varastamistarkoituksessa uhanneita oli 3 % kyselyyn vastanneista ja viimeksi kuluneen vuoden aikana näin tehneitä oli yksi sadasta. Teon kohteena oli kolmessa tapauksessa neljästä poika tai mies. Yksi neljästä teosta oli siis kohdistunut tyttöön tai naiseen. Viimeksi tehdyistä teoista 22 % oli tehty koulussa ja 6 % koulumatkalla. Suurin osa nuorten varastamistarkoituksessa uhkaamisista siis tehdään muualla kuin koulussa tai koulumatkalla. Uhri oli kuitenkin useimmiten tekijän tuntema henkilö. Vain yhdessä tapauksessa viidestä teko oli kohdistunut tekijälle ennalta tuntemattomaan henkilöön. Toisin kuin murroissa, joissa teon ryhmäluonne oli erittäin voimakas, uhkaaminen varastamistarkoituksessa tehtiin useimmiten yksin; 73 % viimeisimmistä tapauksista

nuori oli toiminut yksin. Neljässä tapauksessa viidestä teko oli tehty selvin päin.

6 Päätulokset lyhyesti

Teot yleisimmästä harvinaisimpaan. Selvästi yleisin Nuorisoriikollisuuskyselyllä kysytty teko, johon yhdeksäsluokkalaiset nuoret osallistuvat, on erityyppisten tiedostojen luvaton lataaminen internetissä. Kaksi kolmesta nuoresta ilmoitti ladanneensa tiedostoja luvattomasti ainakin kerran kuluneen vuoden aikana (kuvio 9). Toiseksi yleisin teko oli poissaolo koulusta ilman koulun hyväksymää syytä. Vähintään kerran vuoden aikana kokonaisen päivän poissaolleita nuoria oli 41 %. Seuraavaksi yleisimmät teot – joita noin viidennes ilmoitti tehneensä vuoden aikana – olivat moottoriajoneuvon ajaminen ilman ajokorttia, koulukiusaaminen ja kotoa varastaminen. Harvinaisimpia tekoja ovat pahoinpitely, kovien huumeiden käyttö, uhkaaminen varastamistarkoituksessa sekä auton varastaminen. Yksi kahdestakymmenestä nuoresta oli vuoden aikana hakannut jonkun tai ostanut varastettua omaisuutta. Yksi sadasta nuoresta oli uhannut henkilöä varastamistarkoituksessa tai tehnyt autovarkauden.

Kuvio 9 Kuluneen vuoden aikana teon ainakin kerran tehneitä, %

Rikuskäyttäytymisen päämuutokset 1995–2008.

Keskeisinä kehityssuuntina nuorten rikuskäyttäytymisessä vuodesta 1995 vuoteen 2008 voidaan havaita, että omaisuusrikokset ovat vähentyneet ja väkivalta sekä huumaavien aineiden käyttö on pysynyt suhteellisen vakaalla tasolla.

Varastaminen ja vahingonteot vähenivät voimakkaasti vuoteen 2001 asti, jonka jälkeen taso on pysynyt melko vakaana. Kehitys on ollut samansuuntainen sekä tytöillä että pojilla, mutta poikien kohdalla tekojen harvinaistuminen on ollut jonkin verran voimakkaampaa. 1990-luvun puolivälissä varastaminen ja vahingonteot olivat selvästi yleisempiä pojilla, mutta vuoteen 2008 mennessä tilanne on tasaantunut niin, että omaisuusrikokset ovat käytännössä yhtä yleisiä molemmilla sukupuolilla.

Väkivallan määrä on pysynyt melko tasaisena vuodesta 1995 lähtien. Poikien kohdalla voidaan havaita tappelemisen ja hakkaamisen harvinaistuneen jonkin verran. Kahdessa tuoreimmassa mittauksessa poikien väkivaltataso on alempi kuin jaksolla 1995–2001.

Myös huumaavien aineiden ja lääkkeiden päihdekäyttö on pysynyt kokonaisuudessaan hyvin samalla tasolla jaksolla 1995–2008. Erityyppisten aineiden käytön yleisyys on kuitenkin vaihdellut jakson aikana. Marihuanan tai hasiksen käytössä voidaan havaita nousu 1990-luvulla ja käänne laskusuuntaan viime vuosina. Väkivallan teot ovat selvästi yleisempiä pojille kun taas mietojen huumeiden sekä lääkkeiden päihdekäyttö on yleisempää tytöille.

Muutokset viimeisen neljän vuoden aikana. Kun tarkastellaan tuloksia verrattuna edelliseen, vuonna 2004 tehtyyn nuorisoriikollisuuskyselyyn, muutokset ovat pääosin varsin pieniä. Viimeisen neljän vuoden aikana vähentyneitä tekoja ovat marihuanan ja hasiksen käyttö sekä auton varastaminen. Lisääntyneitä tekoja taas ovat kotoa varastaminen, koulukiusaaminen sekä lääkkeiden käyttö päihteenä.

Kun tarkastellaan kaikissa kuudessa Nuorisoriikollisuuskyselyssä vertailukelpoisina pysyneitä tekemuotoja, havaitaan, että vuonna 1995 alkanut ja vuoteen 2004 jatkunut rikoksista pidättäytyneiden nuorten määrän kasvu näyttää taittuneen viimeisen neljän vuoden aikana ja kääntyneen laskuun. Muutos on selvempi tyttöjen kohdalla (ks. kuviot 7 ja 8).

Loppuviitteet

¹ Kysymyksessä kysytään onko nuori ”uhannut jotakin ihmistä hakkaamisella tai aseella, jotta saisi häneltä rahaa tai jonkin arvokkaan esineen”.

² Teot ovat: kotoa karkaaminen, seiniin piirtely, vahingonteko koulussa, vahingonteko muualla, kaupasta varastaminen, koulusta varastaminen, kotoa varastaminen, varastetun tavaran osto, koulukiusaaminen, osallistuminen tappeluun, pahoinpitely, marihuanan tai hasiksen käyttö, lääkkeen käyttö päihteenä ja humalassa moottoriajoneuvolla ajaminen.

Kirjallisuus

- Kivivuori, Janne (2002). Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995–2001. Teoksessa Janne Kivivuori (toim.): Nuoret rikosten tekijöinä ja uhreina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 188, Helsinki.
- Kivivuori, Janne & Salmi, Venla (2005). Nuorten rikuskäyttäytyminen 1995–2004. Teemana sosiaalinen pääoma. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, Helsinki.
- Salmivalli, Christina (1998). Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Gaudeamus, Helsinki.
- Stakes 2008. Kouluterveyskysely 2008. Muutokset peruskoulun yläluokilla ja lukiossa 2000–2008 sekä vertailu ammattiin opiskeleviin. (<http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/valtak.htm>)

Kyselyn toteuttaminen

Kysely toteutettiin huhti-toukokuussa 2008. Siihen vastasi 5 826 oppilasta 70 koulusta. Otos muodostettiin siten, että arvontayksikkönä on koulu. Otosta muodostettaessa on varmistettu eri kuntatyyppien riittävä edustus. Samoin on toimittu aiemmillä kyselykierroksilla. Otannan suoritti Tilastokeskus.

Kysely tehtiin koulutunnin aikana yhteysopettajan ohjeistaessa ja valvoessa tuntia. Yhteysopettajat oli perehdytetty kyselyaineiston keräämiseen. Oppilaat vastasivat nimettömästi lomakkeeseen ja sulkiivat lomakkeen kirjekuoreen. Kyselyn vastausprosentti oli 86,2 %.

Raportissa esitetyt tiedot on laskettu painotetusta aineistosta. Painotuksessa on huomioitu vastauskato ja otanta-asetelma. Lisäksi estimaattien luotettavuutta on analyysivaiheessa parannettu huomioimalla vastausten ryvästyminen koulutasolla.

Tutkimus on toteutettu Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa. Opetusministeriö on osallistunut tutkimuksen rahoitukseen.